

Some others are ice hockey, Weimaraner dogs, Our Gal Sunday (a soap serial he has listened to for fifteen years), and Gilbert and Sullivan – he claims to be related to one or the other, I can't remember which.

Среди прочих – хоккей, веймарские охотничьи собаки, «Наша детка Воскресенье» (передача, которую он слушает пятнадцать лет) и Гилберт и Салливан – он утверждает, будто кто-то из них ему родственник, не помню, кто именно.

Т.Капоте информирует о передаче и детализирует, что герой слушает ее уже пятнадцать лет.

She was well over six feet, taller than most men there.

Ростом она была под метр восемьдесят пять – выше большинства гостей.

В данном примере, четко прослеживается, каким образом автор уточняет тот факт, что героиня была выше присутствующих гостей.

Таким образом, можно утверждать, что основной задачей экспликации во всех ее проявлениях является прагматическая адаптация текста для читателей перевода. Знания имплицитной информации отражает не только общую интенцию переводчика, а также должны облегчать восприятие чужой культуры и заполнять лакуны в фоновых знаниях.

Онищенко Г. А.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови

Онищенко М. Ю.

*старший викладач кафедри англійської філології та перекладу
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАГАДКИ ЯК СКЛАДНОГО СИНТАКСИЧНОГО ЦІЛОГО

Мова фольклору в усіх його жанрових різновидах становить важливий об'єкт сучасної етнолінгвістики. Мова вітчизняних загадок через вербалізовані національно-культурні стереотипи відображає етнічне «Я» українців, їхнє сприймання зовнішнього світу і його відтворення у слові [6, с. 120], тому дослідження української загадки як особливої форми пізнання виявляється дуже актуальним.

За будовою українська загадка близька до діалогу, проте зв'язки та відношення між компонентами образної частини, а також взаємовідношення між загадкою та відгадкою набагато складніші. Лексико-семантичний і синтаксичний зв'язок образної частини й відгадки варто розглядати з погляду семантичної і формальної взаємодії двох синтаксичних одиниць, що входять до цього складного синтаксичного цілого. Загадка з погляду синтаксичної організації виявляє виразні ознаки надфразної єдності з чітким поділом її на питання (образна частина) й відповідь. У питанні (образній частині) загадки засвідчено специфіку фольклорного тексту – стійкість і відтворюваність, формульний характер і варіативність. Саме усталеність І.Я. Франко вважав головною причиною того, що в жанрі загадки найбільше збережені давній зміст і форма [9, с. 334].

Для загадки характерні стійкі звороти, «блоки», композиційні фрагменти [10, с. 40–47], текстам загадок властива лексична і граматична варіативність. Наприклад, для опису калини (відгадка «калина») зафіксовано такі тексти загадок:

Сидить півень над водою з червоною головою;
Стоїть півень над водою з червоною бородою;
Стоїть півень над водою, трясє бородою;
Над рікою, над водою стоїть півень з бородою;
Серед ліса – ліса висить красна шеміса;
Серед ліса – ліса червоне плаття висить;
В лісі на орісі червона плахта висить;
В лісі, в пралісі черлені хусти висять;
За лісом, за пралісом червоні чоботи висять;
Сидить півень на яворі, спустив крила кровавії.

Інваріантна структура загадки складається з компонентів: місце + суб'єкт дії (стану) + ознака суб'єкта. Локальний компонент варіюється (над водою; серед ліса – ліса; в лісі; в пралісі; за лісом; за пралісом; на яворі), так само, як суб'єкт дії (предмет зображення), – півень, плаття, плахта, чоботи, дід, шеміса, хусти. Домінантною семою в описі закодованого денотату (калини) виступає сема червоного кольору (червона голова, червона борода, червоне плаття, черлені хусти, крила кровавії, червоне намисто, червоні стрічки. В описовій частині наявний компонент, що вказує на форму – калиновий кетяг, який звисає з калинової гілки, (пор.: борода, намисто, плахта, стрічка, спустив крила). У варіантних структурах загадки незмінними залишаються семи: «предмет, що має червоний колір», «предмет, що звисає з чогось». Описова частина містить номінації, звичні для повсякденного життя українців, для їхнього побуту, господарювання і загалом – для українського довкілля.

У народних загадках постає метафорично оформлена картина життєвого досвіду народу. Як і будь-який текст, загадка характеризується змістовою та структурною цілісністю [1, с. 627–628]. Розглядаючи загадку як художній твір усної народної творчості, як самостійний жанр, що склався історично, дослідники виділяють дві частини в структурі загадки [3, с. 19], проте головну увагу зосереджують на першій, образній частині, яка може бути розглянута як самостійний текст, що розкриває одну мікротему і водночас є ключем до відгадки [8, с. 112]. В образній частині обов'язково наявне запитання, експліцитно чи імпліцитно виражене. Зауважимо, що перша частина загадки (образна частина) привертала увагу дослідників з погляду її синтаксичної та художньої своєрідності, тоді як друга частина – відгадка як самостійна синтаксична побудова не була об'єктом дослідження, хоча вона, так само як і образна частина, виступає конструктивним членом цілісної структури загадки.

Як зазначалось, образна частина загадки здатна виконувати роль самостійної текстотвірної мікроструктури. Відгадка не створює тексту, оскільки (текст – це стилістично маркований засіб безпосередньої або опосередкованої комунікації, мета якої – повне розкриття теми, подане в єдності її форми та змісту і який складається з мовних одиниць, що виконують функцію комунікації [5, с. 36]. Навіть якщо загадка подається окремо від відгадки (а в усній формі вона тільки так і функціонує), її без особливих зусиль пізнають як жанр за відповідним змістом і будовою. Відгадка самостійно не функціонує; наявність її означає належність висловлювання до певного жанру усної народної творчості.

На структурний взаємозв'язок і взаємозумовленість складників загадки непрямо вказується в тих розвідках, які визначають загадку як діалог. Іноді до діалогічних структур зараховують лише загадки, побудовані у формі питання-відповідь із передбаченими двома особами й спонуканнями до відповіді того, хто загадує, і відповіді відгадувача [2, с. 91; 7]. Таке розуміння діалогічної структури загадки ґрунту-

ється на врахуванні лише зовнішньої форми діалогу. Тим часом треба мати на увазі універсальний характер діалогічності текстів – як художніх, так і наукових, публіцистичних тощо.

Оскільки загадки досить часто використовувалися у творах давньої літератури, що мали форму діалогу, та в інших жанрах усної народної творчості – піснях, казках, байках, можна стверджувати, що в загадці генетично закладені граматичні й змістові зв'язки, семантичні, притаманні діалогічній мові. Відомо, що художній діалог переважно ґрунтується на звичайному побутовому діалозі й має з ним багато спільного, проте вони не тотожні [4, с. 290]. Очевидно, жанр загадки формально та генетично пов'язаний з діалогічним мовленням, він має спільні риси з побутовим та художнім діалогом, але водночас йому притаманні специфічні ознаки як самостійному різновиду усної народної творчості.

Виокремлення в тексті загадки двох складників – власне тексту загадки та відгадки до нього, тобто обмеження всього комунікативного акту двома репліками не випадкове. Однак поширене беззастережне віднесення загадки до діалогічної єдності [11, с.201] не зовсім правомірне, адже в такому разі до загадки можна зарахувати будь-який діалог, питальна частина якого певною мірою має завуальований зміст. Головна відмінність загадки як діалогічної єдності від інших питально-відповідних єдностей полягає в тому, що загадка не утворюється спонтанно, не народжується в конкретній ситуації, а функціонує переважно в незмінній формі як певний стереотип. Якщо звичайний діалог виникає в процесі спілкування, то загадка реалізується як форма спілкування. Репліка – відповідь того, хто відгадує, запрограмована адресантом (тим, хто загадує). Це положення легко підтверджується тими випадками, коли текст загадки дає змогу отримати кілька відповідей (пор., наприклад, всім добре відому українську загадку «Повна хата людей, а без вікон і дверей», яка допускає як відгадки і (огірок, і гарбуз, і помідор) та ін. Однак від того, хто відгадує, вимагається одна єдина відповідь, а саме та, яку «загадав» для себе той, хто загадує.

Повного отождошення тексту загадки з питально-відповідною єдністю немає, тому, враховуючи специфічні ознаки загадки, можна визначити її як умовний діалог. Функціональна детермінованість загадки її комунікативною природою висуває на перший план питання номінації (хто, з якою метою, в якому вигляді та кому називає), які необхідні для з'ясування комунікативних моментів (хто, з якою метою, в якому вигляді та для кого відправляє повідомлення-загадку).

Отже, можна зробити наступні висновки: українська народна загадка – лінгвокультурний міні-текст, що становить важливе джерело для вивчення зв'язку мови і культури, мови й поетичного мислення народу. Специфіка загадки як самостійного фольклорного жанру полягає в обраній конкретній темі, власне, у виборі загадуваного об'єкта, денотата, якому присвячено міні-текст, у лаконізмі, парадоксальності змісту, чіткій синтаксичній формі тексту.

Список використаних джерел:

1. Баранник Д.Х. Текст / Д.Х. Баранник // Українська мова: Енциклопедія. – К.: «Українська енциклопедія «ім. І.П. Бажана, 2000. – С. 627–628.
2. Богатырев П.Г. Загадки / П.Г. Богатырев // Русское народное поэтическое творчество. – М.: Просвещение, 1971. – С. 91–97.
3. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору / І. Денисюк // Слово і час. – 2003. – № 9. – С. 16–24

4. Захарова Н.В. Генеза функціонального призначення загадок / Н.В. Захарова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – Т. 1, № 168. – С. 28–291.
5. Ісакова Т.В. Основи культури мовлення: метод. посіб. / Т.В. Ісакова. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. – 75 с.
6. Павленко І. Академічне дослідження проблем української фольклористики / І. Павленко // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 4. – С. 119–122
7. Семенюк Г.Ф. Українська література: [підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Г.Ф. Семенюк, М.П. Ткачук, О.П. Ковальчук. – К.: Освіта, 2006. – 309 с.
8. Ткач М. Генеологія слова та глибини українського фольклору / М. Ткач // Київська старовина. – 2005. – № 1. – С. 109 – 120.
9. Франко І. Я. Література і мистецтво / І.Я. Франко. – К.: Наукова думка, 1984. – (Зібрання творів: у 50-ти т. / І.Я. Франко;) Т. 26. – 1984. – 688 с.
10. Хроленко А.Т. Блоки как особый тип поэтической фразеологии русской народной лирической песни / А.Т. Хроленко // Язык и стиль произведений фольклора и литературы. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1986. – С. 40 – 47.
11. Штейн Х. О диалоге в художественной прозе / Х. Штейн // Диалогическая речь – основа и процесс. – Тбилиси: Изд-во Тбил. ун-та, 1980. – С. 195–204.

Павлюк А. В.

магістрант

Мойсей Л. Т.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови
Чернівецького Національного університету імені Юрія Федьковича*

ФУНКЦІЇ ЗАГОЛОВКА У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Сюжетні прийоми в журналістиці органічно зв'язані з технікою сюжетного заголовка, про що ще в 60-ті роки ХХ століття підкреслив А. Ю. Лазебник. Адже заголовок є тією частиною твору, яка першою показує читачеві, наскільки він сповнений новизною і чи його автор має свою точку зору на подані події та явища [4, с. 262]. На думку науковця, заголовок є найпершим свідченням рівня літературної майстерності журналіста.

Не випадково питанням класифікації заголовків та актуалізації їх позиції в тексті; питанням складності функцій заголовків та здатності з першого слова налаштувати споживача інформації на активне сприйняття змісту; питанням класифікації заголовків за формою, вміщеної в них інформації та його комунікативним можливостям і прагматиці, присвячено чимало праць літературознавців, лінгвістів, дослідників журналістських текстів.

Французький структураліст Р. Барт на початку 70-х років ХХ ст. потребу вивчення заголовків мотивував суспільними чинниками: «*Функція заголовків вивчена до цього часу недостатньо... Все ж відразу можна сказати, що оскільки суспільство повинне через комерційні причини порівнювати текст до товарного вибору, для всякого тексту виникає потреба в маркуванні. Заголовок повинен маркувати початок тексту, чим подавати текст у вигляді товару*» [1, с. 431].

У своїй праці «Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження» І. Гальперін за формою вміщеної інформації класифікує заголовки на такі види: